

25/05/2025

Supportive Narrative

Een </glitch> in de muziekindustrie

Silke van Wijngaarden

Hogeschool voor de Kunsten Utrecht Muziek en Technologie

Voorwoord

Tijdens mijn studie Muziek en Technologie heb ik me beziggehouden met veel onderwerpen en concepten. Droomwerelden creëren, nieuwe interdisciplinaire technieken ontwikkelen en verschillende rollen innemen zoals dat van producer, muziektechnoloog en artiest. Sinds ik actief werkzaam ben binnen de (elektronische) muziekindustrie is er ook een onderwerp waar ik eigenlijk niet omheen kan: het feit dat ik in de ruimte vaak de enige of één van de weinige vrouwen ben. Dit onderwerp was niet iets waar ik binnen mijn kunst actief mee bezig was, maar heb ik wel proberen te bespreken met klasgenoten en andere vrouwen in de muziekindustrie of op school.

Het praten over deze ervaringen is belangrijk om te beseffen dat je niet alleen staat, maar het is ook ingewikkeld. Je kan worden tegengesproken en niet de juiste argumenten hebben, of er kan een verwachting op je gelegd worden dat je het boegbeeld wordt van feminisme in je omgeving, of het kan baankansen in de weg zitten als mensen je te activistisch vinden klinken. Dit waren redenen voor mij om er niet al te luid over te praten. Tot ik het onderwerp 'glitch feminism' tegenkwam. Dit onderwerp ging voor mij in eerste instantie over glitches, en hoe storingen een ruimte geven aan mensen die dat daarvoor niet hadden, en hoe onderbrekingen in systemen ook een moment van reflectie kunnen zijn. Hierin kon ik vergelijkingen trekken met de elektronische muziekwereld, een door mannen gedomineerde wereld, en waarin zelfs letterlijke glitches in de muziek veel voorkomend zijn. Het audiovisuele idee van glitch trekt mij erg aan, onderbrekingen en deconstructie vind ik visueel en muzikaal erg interessant. En met de theorie van 'glitch feminism' kon ik het ook nog eens koppelen aan het feministische onderwerp waar ik al een tijdje mee zat maar nog geen vorm voor kon vinden. Door glitch als concept te zien heb ik eindelijk een vorm gevonden waarin ik mijn ervaringen kan begrijpen, en mijn toekomst kan aangaan, omdat het me zowel esthetisch als conceptueel als filosofisch aantrekt. Binnen deze vorm, feminisme als glitch, vind ik het ineens niet meer ingewikkeld om erover te praten, omdat ik het zo abstract of concreet kan maken als ik wil, afhankelijk van de context waarin ik me bevind. Dit beweeglijke van het concept is belangrijk voor mij, omdat ik na het afstuderen mezelf op verschillende plekken zie werken, sommige plekken inclusiever dan andere.

Het onderwerp 'glitch feminism', waar ik veel inspiratie en theorie vandaan heb voor mijn Supportive Narrative, is een theorie die intersectioneel is en dus gaat over de maatschappelijke ongelijkheid die niet-witte, queer vrouwen meemaken.

Ik herkende mezelf in de theorie omdat ik als vrouw binnen de muziekindustrie vaak een minderheid representeer, maar ik wil erkennen dat ik tegelijkertijd wel de privileges heb van hetero, wit en cisgender zijn. Ik wil vermijden dat ik per ongeluk de theorie van andere gemarginaliseerde groepen afpak door te doen alsof mijn ervaringen gelijk zijn aan die van hen. Daarom heb ik geprobeerd om het onderwerp persoonlijk te houden: ik heb het vooral over mijn eigen ervaringen als vrouw gehad. Maar het is dus belangrijk om nog eens te benoemen dat de theorie

over intersectioneel feminisme gaat - en dat sommige ervaringen die belangrijk zijn voor zwarte en/of queer vrouwen misschien niet genoeg besproken zijn, aangezien ik deze ervaringen zelf niet heb. Ik raad daarom ook zeker aan om de boeken en artikelen uit mijn bronnenlijst zelf te lezen als je geïnteresseerd bent in dit onderwerp, met name het boek Glitch Feminism: A User Manual door Legacy Russell.

Deze theorie voelt voor mij erg hoopvol, het is het omgaan met de systemen die er al bestaan, zonder de systemen goed te praten, en manieren vinden om jezelf te inspireren en motiveren door te gaan, als je merkt dat de systemen niet voor jou gebouwd zijn.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Introductie	5
Systemen en glitches	6
	8
Conclusie	
Discussie	
Bibliografie	

There is a crack in everything. That's	how the light gets in	
mere is a crack in everything. mats	— Leonard Coh	ıen

<<<<<< 4 >>>>>>>>

Een </glitch> in de muziekindustrie

Introductie

Een glitch is het kortstondig falen van een machine, technologie of systeem. Een systeem kan zijn: de wereld, of: mijn wereld: de wereld van muziek en technologie. De elektronische muziekwereld is een systeem bestaande uit voornamelijk mannen. Als dan een vrouw of een gender nonconform persoon voorbijkomt in dat systeem, zijn we een abnormaliteit: het systeem glitcht. Een glitch is een paradox, het betekent twee dingen. Ten eerste is het een blokkade, het systeem stopt even, zoals een scherm dat bevriest of een machine die hapert. Dit moment van blokkade is een pauze, een rustmoment waarin je misschien zelfs even kunt reflecteren op dat systeem. Maar de paradox zit hem in dat glitch ook een actief woord is, het komt van het Duitse werkwoord glitschen, uitglijden. Dit zegt iets over dat er beweging in het woord zit. Deze beweging kan ruimte creëren voor de mensen die gemarginaliseerd worden door het systeem. Ik – en andere vrouwen en gender non-conforme mensen die niet in het eerdere systeem van mannen passen – kunnen via de glitch ruimte vinden en, als we het vaak genoeg doen, zelfs die ruimte uitbreiden totdat het onderdeel van het nieuwe systeem wordt.

Uit hierboven blijkt dat ik het woord glitch op veel verschillende manieren kan interpreteren en inzetten. Er zit iets conceptueels of metaforisch in, een manier om de wereld om ons heen te begrijpen. Maar een glitch kan ook als iets concreets ingezet worden, zoals een muzikaal effect.

In dit onderzoek definieer ik wat glitch allemaal kan betekenen en waar het voor kan staan volgens bestaande literatuur. Om dit te verduidelijken leg ik zeven vormen van glitch uit waarbij ik eigen ervaringen toevoeg om alvast te laten zien hoe deze theorie zich verweeft met mijn beroepspraktijk.

Systemen en glitches

Glitches komen voor in systemen.

Sys·teem (het; o; meervoud: systemen)

doelmatig geordend samenhangend geheel van bij elkaar horende dingen en hun onderdelen; = stelsel [1]

In de meeste systemen zitten feedbackloops. Er zijn twee soorten feedbackloops: positieve (reinforcing) loops en negatieve (stabilizing) loops.

1. positieve feedback / reinforcing loop

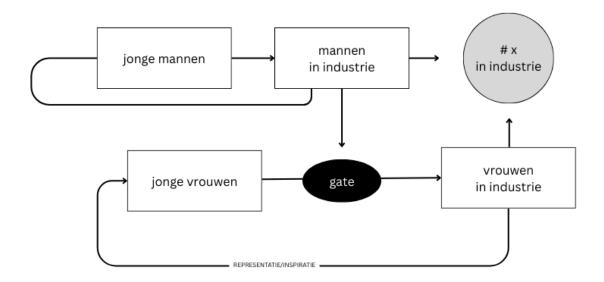
Dit is een feedbackloop waarbij de kwantiteit van het systeem steeds meer wordt. Zoals het rondzingen van een microfoon als die in de buurt van een speaker komt, in deze feedbackloop is de kwantiteit het signaal. Dit wordt dan steeds sterker en lijkt tot in de oneindigheid groter te worden. Het enige wat het signaal ervan weerhoudt oneindig te worden is het limiet van signaal uitsturen van de speaker.

2. negatieve feedback / stabilizing loop

Dit is een feedbackloop waarbij de kwantiteit van het systeem stabiel is. Zoals een ecosysteem, waarbij er evenveel middelen worden gebruikt als vrijkomen binnen het systeem. Zo'n ecosysteem is houdbaar en stabiel.

In een systeem komen vaak meerdere en beide soorten feedbackloops voor. [2]

Systemen zijn een manier om een model te maken van de echte wereld. Als we naar de muziekindustrie kijken als systeem kan ik het, gesimplificeerd, in een schema zetten (zie figuur 1).

Figuur 1: schema muziekindustrie, gemaakt door mijzelf

De kwantiteit mensen in de muziekindustrie heeft een limiet, er is maar een bepaalde hoeveelheid banen en plekken beschikbaar. Ook al groeit dit ook door meer mensen op aarde — een andere feedbackloop die meedoet in dit systeem. De feedbackloop van de mannen is een reinforcing loop: als er meer mannen in de industrie zijn, komen er ook meer bij, zoveel het limiet toelaat. Je zou verwachten dat dit hetzelfde is bij de vrouwen, meer vrouwen in de industrie zorgt voor representatie en nog meer jonge vrouwen die de industrie in gaan. Maar de feedbackloop van het aantal vrouwen in de industrie heeft een gate, daar gekomen door het aantal mannen. Als de mannen het systeem domineren en poortwachters (gatekeepers) zijn, komen er minder vrouwen in de industrie, en worden er minder jonge vrouwen geïnspireerd om ook de industrie in te gaan. Dus doordat het aantal mannen in de industrie zo groot is, wordt het aantal vrouwen in de industrie stabiel gehouden en kan het niet groeien.

De systemen waarin ik mij bevind zijn bijvoorbeeld mijn opleiding Muziek en Technologie, de muziekindustrie, mijn toekomstige banen. Onderwijsinstanties zijn systemen: deze opleiding Muziek en Technologie heeft een erg laag percentage vrouwen. In mijn eerste jaar zaten er ongeveer tien vrouwen in een jaar met honderd studenten. Het is regelmatig voorgekomen dat ik in een klaslokaal de enige vrouw was, vooral bij muziekproductielessen in het tweede en derde jaar. Een bedrijf is een systeem: toen ik in mijn derde studiejaar op stage ging bij een studio in Berlijn was ik de enige vrouw in het bedrijf. Er kwamen veel artiesten, muzikanten en producers langs in de studio, grotendeels mannen. Als er al vrouwen langskwamen in de studio waren het nooit producers. De muziekindustrie is ook een systeem: ik heb veel ervaringen waarbij ik als songwriter, producer en artiest naar studio's ga. In die studio's ben ik als vrouw vaak, zo niet altijd, in de minderheid.

</glitch en ik>

...as the act of staying alive is a form of world-building.

— Glitch Feminism: A Manifesto, pg. 55 [3]

Het boek Glitch Feminism: A Manifesto (2020) is een manifest geschreven binnen cyberfeminisme, een feministische stroming die zich bezighoudt met hoe feminisme zich in een technologisch tijdperk ontwikkelt. Het manifest gaat over hoe we in dit technologische tijdperk erachter kunnen komen waar ruimte is voor onze identiteit en we samen kunnen komen in solidariteit. Het boek mediteert over hoe we de glitches die de technologie met zich meebrengt, kunnen inzetten om erachter te komen waar voor die identiteiten ruimte is en hoe fouten een revolutie kunnen starten.

In het boek beargumenteert de curator en schrijver Legacy Russell dat mensen die niet binnen de binaire gendernormen vallen, zoals artiest Juliana Huxtable, zelf een glitch zijn. Binnen een systeem waarin mensen alleen maar worden gezien of gewaardeerd als ze wit zijn en één van de twee genders aannemen die acceptabel worden geacht, kun je zeggen dat iedereen die niet wit is, en tussen of buiten de binaire genders valt, een glitch is. En zo wordt Huxtable ook omschreven, als een glitch.

Russell gaat verder met deze redenering en claimt dat het zijn van die glitch genoeg is. In een wereld waarin weinig ruimte gemaakt wordt voor intersectionele, non-binaire mensen is het al een actie door simpelweg te bestaan. En deze actie van bestaan heeft iets activistisch in zich, het laat zien dat het kán bestaan, en draagt bij aan het bouwen van een nieuwe wereld. [3]

Met deze redenering kan ik ook de muziekindustrie zien die ik om mij heen waarneem. In een klaslokaal vol met mannen, een stageplek vol mannen, en een studio vol mannen ben ik vaak de enige vrouw. Het systeem bestaande uit mannen wordt door mij onderbroken en zo belichaam ik de </glitch>. Met deze redenering hoef ik niks te bewijzen, uit te leggen, of te veranderen. Ik hoef alleen maar te bestaan, mijn werk uit te voeren, en dat alleen al draagt bij aan het bouwen van een nieuw systeem waar meer vrouwen in passen.

Het is belangrijk om hierbij te zeggen dat niemand is geboren als glitch of als fout. Het zijn de verwachtingen die een systeem oplegt waardoor mensen ineens als error van dat systeem worden gezien. De bedoeling van Glitch Feminism: A Manifesto is om die term toe te eigenen, en te gebruiken in je eigen voordeel. Binnen de context van een binaire samenleving is ieder mens dat niet binnen de twee binariteiten (man/vrouw) past een </glitch>. Binnen de context van een muziekindustrie waar nog altijd mannen de overhand hebben [4], [5], is iedereen die dat niet is, waaronder ik, een </glitch>.

Wat voor de artiest Huxtable, naast het zijn van een glitch, ook belangrijk is, is om zichtbaar te zijn voor de wereld. Een 'necessary visibility' wordt het genoemd. [3] Want door jezelf te laten zien en te laten zien dat je niet alleen bestaansrecht hebt, maar veel meer dan dat, kun je verandering brengen. En zo kom ik op de volgende vorm van </glitch> waarbij ik inga op hoe representatie en performance (of nonperformance) belangrijk is voor de verandering van systemen.

</glitch als (non-)performance>

In dit hoofdstuk leg ik uit hoe glitches met 'performance' te maken hebben. En hoe je dit laatste juist wel of juist niet kunt toepassen om ruimte te creëren of toe te eigenen.

Glitches kunnen zijn: een computer met een vastgelopen scherm of een systeem dat even vastloopt. Dit zijn momenten waarop computers of systemen weigeren om te presteren. In het Engels: a refusal to perform.

Filosoof en hoogleraar in politieke theorie en vergelijkende literatuurwetenschap Judith Butler (1988) schrijft over hoe geslacht, of gender, een performance is. Gender bestaat namelijk alleen uit de acties die je onderneemt, die het idee van een gender maken, en daarom is het geen feit. Zonder die acties is er ook geen gender. Daarom is gender een construct, het is niet lichamelijk maar performatief. [6]

Russell schrijft dat als jouw gender onduidelijk is, of je je er niet naar gedraagt, het een weigering van deze performance is. </glitch> is hiermee een non-performance. De actie van weigering. [3]

Als ik mijn muziek 'perform', letterlijk op een podium, wordt van mij ook een gender performance verwacht. Hieraan voldoen kan op sommige dagen makkelijk zijn voor mij, en op andere dagen veel energie kosten. Hier niet aan voldoen wordt opgeschreven in een recensies: 3voor12 heeft twee keer een recensie gepubliceerd waarin mijn sensualiteit wordt besproken [7], [8] en het is voorgekomen dat juryleden mijn outfit bekritiseren als ik niet voldoe aan die 'performance'. Dit doet mij denken aan een onderzoek in de VS waarin wordt beschreven dat voor vrouwelijke artiesten in de VS vaker geseksualiseerde en emotionele termen in recensies gebruikt worden dan voor mannelijke artiesten. [9] Elk optreden kies ik weer een outfit om in op te treden en elke keer voel ik mij anders. Ik weet nog niet wat gender-performance voor mij persoonlijk precies betekent, maar ik weet wel dat elke keer als ik ervoor kies iets te dragen wat ik wil, het voelt als glitches die ik toevoeg aan een systeem. En die glitches voelen als kleine overwinningen.

¹voor meer uitleg lees: https://nl.wikipedia.org/wiki/Genderperformativiteit

Performance ⇒ (re)presentatie ⇒ demonstratie

Het woord performance is gerelateerd aan het woord demonstratie. Demonstratie heeft twee betekenissen of vormen:

- · Iets laten zien, iets uitleggen, een weergave
- · Een protest, een vorm van activisme

Both forms of demonstration involve paying attention, and also other forms of paying. Either kind of demonstration gains value when seen on screen.

— Girl Online: A User Manual, pg.5 [10]

Walsh schrijft dat beide vormen van demonstratie een vorm van betaling vereisen, zoals energie uitgeven of aandacht geven. Maar ook dat beide vormen pas waarde krijgen als het wordt gezien op een scherm. Met scherm wordt in dit boek een telefoonscherm, televisie of computerscherm bedoeld. Judith Butler zegt dat demonstranten die in het echt aanwezig zijn erg waardevol zijn. Maar, zo zegt ze ook, dat de mensen niet fysiek aanwezig hoeven te zijn om te demonstreren. De mensen die de demonstraties mogelijk maken zijn ook op een manier aan het demonstreren. [11]

Gezien worden is representatie, een belangrijk onderdeel in het diverser krijgen van de muziekindustrie. [12] Maar mensen die achter de schermen werken maken de demonstratie ook mogelijk, zoals we van Judith Butler hebben geleerd. Producers werken vaak achter de schermen.

The unseen can manipulate the recursive behavior of [the machine], forcing automata to regurgitate, amplify, and perpetuate the glitch through exponential reaches of the network.

— Florence Okoye in Glitch Feminism: A Manifesto [3]

Zoals een vastgelopen scherm waarachter misschien wel van alles gebeurt, zo kunnen de ongeziene glitches alsnog veel teweegbrengen.

Hoewel Roselilah, Grammy-winnares en producer, representatie voor jonge vrouwen ook belangrijk vindt, denkt ze niet dat de muziekwereld voor producers een mannenwereld is. Juist doordat je als producer achter de schermen werkt maakt het niet uit hoe je eruitziet. [13]

Een nieuw onderzoek van BumaStemra laat een andere kant zien: juist achter de schermen zijn vrouwen in de muziekindustrie sterk ondervertegenwoordigd, en verdienen ze ook nog eens minder. [14]

Dat ik een vrouw ben in een mannen muziekwereld, betekent niet dat ik kunst maak over vrouw zijn. Binnen mijn kunst, de concepten die ik gebruik, ben ik niet altijd bezig met representatie. Als ik mijn muziek perform op een podium presenteer ik geen activistische liedjes over feminisme en ik zeg er ook niks over tijdens live-shows of op mijn social media pagina's. Maar ik treed wel op, en laat mezelf ook zien op het internet. Soms is het genoeg om jezelf te laten zien en je volle ruimte in te nemen om een representatie te zijn en misschien wel verandering te brengen. Op deze manier kan performance een goede manier zijn om de </glitch> te laten zien, en ruimte te geven.

Representatie is erg belangrijk. Maar het is niet de taak van individuen om die representatie te zijn. Gezien worden kan erg waardevol zijn. Maar achter de schermen werken ook.

Jezelf laten zien als </glitch> of juist jezelf niet laten zien en daarmee de </glitch> zijn, zijn beide manieren van omgaan met de wereld en systemen zoals ze zijn.

</glitch als identiteit>

Gedachte-experiment </alice>

```
</alice> woont in een digitale droomwereld.
_ Ze beloopt de paden van soldeertin,
_ en ziet de stroompjes elektriciteit aan haar voorbij gaan.
De input van het circuit zijn alle verwachtingen
die op </alice> worden gelegd,
_ en de output is de waarneming van </alice>,
 terwijl ze voldoet aan die verwachtingen.
 Tot op een moment het circuit glitcht,
 het circuit stopt even met werken
en door een barst ziet </alice> een schim van de werkelijkheid,
een wereld waarin ze meer is dan de verwachtingen
_ waar ze aan moet voldoen.
En waarin </alice> een groot persoon kan zijn,
 door alle andere functies die ze kan belichamen,
en daarmee ruimte kan innemen.
De glitch eindigt, maar </alice> is voor altijd veranderd.
 Ze weet nu dat het systeem waarin ze leeft foutief was,
en niet de complete wereld die ze dacht dat het was;
```

— Eigen gedachte-experiment geïnspireerd op het boek Girl Online: A User Manual van Joanna Walsh [10]

De Oud-Griekse filosoof Plato schreef over de Ideeënleer. Hij legde uit dat alles in de wereld een representatie was van een oorspronkelijk 'Idee'. Zoals een stoel, er zijn enorm veel soorten stoelen gemaakt in de wereld, maar volgens Plato komen ze allemaal van 'de Idee' stoel. [15]

In de YouTube video 'Explaining Deleuze with drum machines' wordt verteld hoe drummachines eigenlijk gemaakt waren om een echte drummer met drumstel te kunnen vervangen. In Plato's filosofie: de drummachines moesten een representatie van de Idee drumstel worden. Alleen, vanwege technologische beperkingen, klinkt een drummachine niet zoals een drumstel. Het mist onder andere de timing en menselijkheid van een echte drummer en geeft een geheel andere sound.

Deleuze zou het op een andere manier zien. Met zijn theorie over representatie zou je kunnen staan voor wat de drummachine op zichzelf is, zonder te kijken naar wat het had moeten zijn.

Dat is precies wat artiesten tegenwoordig doen. Ze gebruiken drummachines juist voor de karakteristiek ervan, niet omdat ze een echte drummer niet kunnen vinden of betalen. In de zoektocht naar een handigere drummer, is de industrie verrijkt met drumcomputers, waar zelfs nieuwe genres uit voortgekomen zijn. [16]

De 'fout' of, zoals ik het in mijn Supportive Narrative graag noem, de </glitch>, is een kenmerk geworden. Hiermee beargumenteer ik dat een </glitch> staat voor identiteit.

Ik moet denken aan een show van interdisciplinaire artiest en componist Colin Self waar ik onlangs bij was. In hun vocal chain vol met effecten kwam soms een buzzing krakend signaal voor. Geparafraseerd zei hen: 'there's a ghost in the machine tonight, I think we're gonna keep it.'

Colin noemde de glitch een 'ghost'. Het woord 'geest' geeft aan dat er iets wezenlijks in zit, een essentie, een identiteit. Pas wanneer er een glitch was in het systeem, kreeg het de naam 'ghost' en daarmee een identiteit. Zo beargumenteer ik dat </glitch> ook staat voor identiteit.

In een industrie waar lange tijd grote delen van de bevolking zijn buitengesloten, komt er nieuwe input bij als die groepen ineens wel toegang krijgen tot die industrie.

Nieuwe mensen brengen nieuwe perspectieven, nieuwe ideeën en nieuwe identiteit aan een vaststaande muziekindustrie.

</glitch is ruimte>

Een glitch in muziek kan zich als hapering uiten. Een audiosignaal dat even stopt, en dan weer verder gaat. Er zit een kleine ruimte tussen de twee delen van het signaal.

Cyberfeminisme, een feministisch gedachtegoed vanuit internet en technologie, gaat op zoek naar die ruimtes ertussen, de verschillen:

Cyberfeminism does not express itself in single, individual approaches, but in the differences, and spaces in-between.

— Cornelia Sollfrank in Glitch Feminism: A Manifesto [3]

Met de </glitch> wil ik op zoek gaan naar de ruimte die we kunnen innemen en hoe we die kunnen uitbreiden tot het de standaard wordt.

In de film Sisters with Transistors worden verschillende vrouwelijke pioniers in de elektronische muziek uitgelicht. De film laat zien hoe er in de begintijd van elektronische muziek veel vrouwen waren die de fundering hebben gelegd voor hoe wij tegenwoordig muziek maken. Toen in de Tweede Wereldoorlog veel mannen afwezig waren, namen vrouwen de banen over. Dit gaf een vrijheidsgevoel voor vrouwen die moeilijk weg te krijgen was toen de mannen terugkwamen.

De afwezigheid van de mannen bood ruimte die ingevuld kon worden door vrouwen.

Technology is a tremendous liberator, it blows up power structures.

— Laurie Spiegel in Sisters with Transistors [17]

Daarbij was de elektronische muziekindustrie nog niet geïnstitutionaliseerd zoals dat bij de de rest van de muziekindustrie al wel was, met platenmaatschappijen gedomineerd door mannen die de controle hadden over wie wel en wie niet de studio in mochten. [17] De elektronische muziekwereld was nog geen volledig systeem, zat nog vol met glitches en bood daarmee een kans voor vrouwen en gender nonconforme mensen om ook muziek te maken. Zoals een systeem dat nog maar net gemaakt is, wat nog niet volledig af is. In een systeem dat nog vol met foutjes en glitches zit, voordat de glitches er één voor één uit worden gefilterd, bestaat er nog ruimte voor alles wat in onze maatschappij als niet werkbaar wordt gezien.

Ruimte innemen = groot zijn

In Girl Online: A User Manual, schrijft Joanna Walsh over de verandering die je ondergaat als je online gaat. Offline ben je een vrouw: een veelzijdig mens en daarmee groot. Maar online wordt je gekleineerd tot girl: een imago, alleen het deel dat je online laat zien, ongecompliceerd en simpel. [10]

In Glitch Feminism: A Manifesto (2020) beschrijft Legacy Russell hoe het hebben van 'multiple selves' zich verzet tegen het fenomeen van 'othering'. 'Othering' of 'flattening' is het dehumaniseren van een groep mensen, waardoor het gemakkelijker is om er macht over uit te oefenen. Om dan toch een gelaagd, complex persoon te zijn is een feministische actie. Om contradictoire te mogen zijn, wazig, onvast en abstract, is om groot te zijn en daarmee ruimte in te nemen. Deze ruimte, om multitudes te bevatten, is volgens Russell iets wat voor witte mannen al bestond voordat ze geboren waren. Een intersectioneel lichaam moet ervoor vechten.

Het hebben van 'multiple selves' is dus om groot te zijn en hiermee neem je ruimte in. [3]

Cyberspace

Ruimte is ook een plek of locatie. Om elkaar te kunnen helpen hebben vrouwen en gemarginaliseerde groepen plekken nodig waar ze elkaar - veilig - kunnen ontmoeten. Met de komst van het internet is de cyberspace één van die plekken geworden waar mensen over de hele wereld bij elkaar kunnen komen en elkaar kunnen steunen.

Voor mij zijn die ruimtes ook belangrijk. Vrouwelijke/gender non-conforme producer collectieven waar ik bij zit zoals Rosetta Beats² en The FemDEM³ zijn dit soort online ruimtes waarin (online en offline) workshops en bijeenkomsten worden georganiseerd en mensen elkaar toejuichen en steunen in het werk dat ze hebben gemaakt.

Die plekken zijn een manier om even bij te komen, aan te sterken, om er dan weer op uit te trekken. Want dat is ook belangrijk, weer terugkomen in de systemen die nog altijd bestaan. Om verandering te brengen is het soms belangrijk om niet volledig weg te vluchten. En dat is ook waar deze supportive narrative over gaat. Het niet wegvluchten van de systemen, maar juist vol erin gaan, de glitches zoeken, en die dan gebruiken om ruimte op te eisen. Maar daarvoor is het ook belangrijk om safe spaces te hebben waar je aangesterkt kunt worden, even te horen krijgen dat je het goed doet en de steun te krijgen van anderen om het weer aan te kunnen.

²https://www.rosettabeats.com/

³https://www.instagram.com/_thefemdem_/

</glitch als error>

Glitches komen voor in digitale werelden. Maar we moeten niet vergeten dat de digitale wereld is gebouwd door witte cis-hetero mannen. En het is lastig om een systeem af te breken aan de hand van een programma dat is gemaakt door de mensen die profiteren van dat systeem. [3]

Met dit subhoofdstuk </glitch is error> laat ik zien dat wanneer er een glitch voorkomt in een systeem, dat kan laten zien dat het systeem al foutief was om mee te beginnen, anders was het niet gaan glitchen.

Om dit punt uit te leggen kijk ik naar het artikel van Merve Akdoğan, Gender Glitch Matrix: Queer Aesthetics and the Politics of Error in Digital Media, waarin wordt uitgelegd dat de biases in kunstmatige intelligentie (AI) en machine learning laten zien dat het model foutief is. We hebben soms het idee dat AI een alwetende, gehele entiteit moet zijn. Maar de biases, de glitches, laten zien dat dat niet zo is: er zitten fouten in. In plaats van de machines steeds verder te polijsten in de hoop dat de belofte van een compleet en 'all-knowing' systeem kan waarmaken, kunnen we ook erkennen dat het systeem nou eenmaal niet daar is. De biases en fouten zijn geen uitzonderingen, ze laten zien dat het systeem foutief is, en niet volledig en geheel. [18]

Er werken (te) weinig vrouwen en gender non-conforme mensen in de muziekindustrie, doordat het systeem er niet voor gebouwd is. Maar we zijn er wel, genoeg om te laten zien dat we geen uitzondering zijn. Op bijvoorbeeld female:pressure kun je een hele database vinden van mensen(vrouw/x) die in de elektronische muziekwereld opereren. ^{4}

Op deze manier kunnen we ook naar andere systemen kijken: als er genoeg glitches in systemen voorkomen, wanneer stoppen we dan met denken dat het alleen maar uitzonderingen zijn en beginnen we te beseffen dat het systeem van begin af aan al niet klopte?

In het boek Girl Online: A User Manual doet Walsh [10] een gedachte experiment:

To lay claim to pain is to lay claim to experience. It is also to have the option to claim experience only as pain. Flip the switch together $\Rightarrow$ gain power $\Rightarrow$ claim pain. Flip the switch alone $\Rightarrow$ claim pain $\Rightarrow$ lose face: a prisoner's dilemma. To save face, there is something to be said for staying in front of the logic gate refusing to go in.

⁴https://www.femalepressure.net/

Mijn ervaringen als enige vrouw in een klaslokaal kan ik ook op deze manier zien als Prisoner's Dilemma⁵:

als ik zeg: deze ervaring is stom $\Rightarrow$ andere mensen zeggen ja dat heb ik ook $\Rightarrow$ goed, nu kunnen we kijken naar een oplossing.

als ik zeg: deze ervaring is stom $\Rightarrow$ andere mensen zeggen nee dat vind ik niet $\Rightarrow$ silke zeurt.

probleem: niemand in mijn klas gaat ooit zeggen dat ze het ook hebben, want er zijn alleen maar mannen in de klas.

Het probleem is de glitch en laat zien dat iets niet klopt aan het systeem.

Systemen lijken soms vaststaand te zijn. Een vastgeroest programma dat eeuwig dezelfde output geeft. Om dit te veranderen zijn glitches nodig. En we moeten in beweging blijven om die glitches te laten ontstaan:

Errors bring new movement into static space; this motion makes an error difficult to see but its interference ever present.

— Glitch Feminism: A Manifesto, pg. 74 [3]

⁵https://en.wikipedia.org/wiki/Prisoner%27s_dilemma

</glitch als experiment>

Een glitch is ook iets wat voor esthetische redenen ingezet kan worden. Je hebt bijvoorbeeld Glitch Art als kunststroming, maar ook muziekgenres waarin glitches erg belangrijk zijn zoals IDM of Glitch. Maar in veel elektronische muziek, al helemaal in experimentele elektronische muziek, komen glitches voor, omdat nieuwe technologieën van tijd tot tijd nou eenmaal falen.

Volgens Scott Haden Church gaat glitch over transitie, over het deconstrueren en dan weer opbouwen, over verandering. Technologie kan muziek laten klinken als iets dat te schoon of te gemaakt is. Het is saai als alles perfect gaat. Daardoor is er een esthetiek te vinden in waar de technologie mis gaat. [19]

Om glitches te kunnen laten ontstaan moet er worden geëxperimenteerd met de technologie. Glitches staan dus ook voor experiment en de mogelijkheid om te mogen falen. [20]

In experimentele muziek bestaat er ruimte om te mogen falen, omdat het meer om het proces, het onderzoek, of het onderliggende concept gaat dan om de uitkomst.

Uit een onderzoek van Poplive [4] kwam naar voren dat maar 23% van de performers op de grootste festivals in Nederland vrouwen zijn. Als ik kijk naar meer experimentele festivals in Nederland zoals Fiber, Rewire en Le Guess Who? zie ik een diversere line-up op de websites staan en staat in de 'about' statements van Rewire en Le Guess Who? dat ze een focus hebben op diversiteit en vernieuwende perspectieven.

De glitch in muziek, een letterlijke pauze tussen twee klanken, biedt metaforisch dus ook ruimte aan. Ruimte om te mogen experimenteren, andere muziek te mogen maken dan wat populair is, en een nieuw perspectief te bieden die niet alleen vanuit witte, cis-hetero mannen komen.

Maar, hoewel er in de sound art en experimentele muziekwereld veel vrouwen zijn, zijn ze nog steeds ondervertegenwoordigd en minder zichtbaar dan mannen in deze industrie. Dit is omdat de experimentele wereld zich nog steeds in een patriarchale wereld bevindt waarin vrouwen in alle functies in de maatschappij minder zichtbaar zijn. [21]

Mijn eigen ervaringen laten zien dat op plekken waar experimentele muziek plaatsvond er ook een diversere groep mensen was. De studio in Berlijn waar alleen popmuziek geproduceerd werd, had alleen witte mannen. Terwijl ik tijdens een project in Boedapest in het Surround Sound Institute, waar enorm werd geëxperimenteerd met geluid, mensen van over de hele wereld zag die daar geluidskunst maakten. Hoewel ik ook hier bijna alleen maar mannen zag.

</glitch> staat dus voor experiment want waar glitches ontstaan, is er ruimte voor experimenteren, falen en nieuwe perspectieven. Hoewel het binnen de experimentele wereld nog steeds niet helemaal daar is qua diversiteit, lijkt hier wel meer ruimte te zijn als startpunt om de ruimte uit te breiden naar een inclusieve werkomgeving.

</glitch is vocaal>

De stem is misschien wel hét instrument waar de meeste identiteit van de maker in zit, de enige aanwijzing dat er een lichaam aan de muziek verbonden zit. Je stem te veranderen met behulp van elektronische effecten heeft iets weg van het veranderen van je eigen lichaam. [22] Voor artiest en producer SOPHIE was dit een belangrijk thema: de maakbaarheid en aanpasbaarheid van het lichaam, juist in haar vocale producties is dit terug te horen, de titel van het nummer 'Immaterial Girl' zegt het eigenlijk al.

SOPHIE heeft volgens Tyler S. Rife [23] de glitch op twee manieren ingezet. Ten eerste heeft ze de esthetiek van de glitch gebruikt. Dit is terug te horen in de warping vocale effecten, de dissonante synthesizers en de stotterende loops. Haar gebruik van glitches op deze esthetische manier confronteert de luisteraar met hun geconstrueerdheid, en daarmee hun capaciteit tot afbreken. Dat is wat glitch art is.

Ten tweede was SOPHIEs release van haar album 'Product' een actie van '(im)material glitch feminism'. SOPHIE bleef anoniem tijdens de release van dit album en zelfs ook tijdens haar optreden. Deze anonimiteit maakte haar muziek erg verkoopbaar. Je kunt het vergelijken met een gezichtsloos product zoals bij streaming of een thuisbezorging. Op deze manier was ze het kapitalistische systeem van binnenuit aan het glitchen. Dit laat zien hoe je niet weg hoeft te rennen van de systemen die jou niet bevoordelen (ook al kunnen we ze wel bekritiseren), maar hoe je glitch kunt toepassen door mee te doen met de systemen, en ze van binnenuit te laten glitchen en ze te benutten. [23]

Laurie Anderson gebruikt de term 'audio drag' om het effect van een verlaagde stem aan te geven als een soort drag performance. [24] Dit valt weer terug te leiden naar Judith Butlers gender als performance: om je gender te 'glitchen' kun je vocoders gebruiken om je gender onherkenbaar te maken.

Het woord 'vocoder' komt van voice coder. Vocoders zijn in eerste instantie ontworpen als spionage technologie om stemmen te vervormen en daarmee te verbergen. [25] Vocoders klinken erg robotisch, het geeft het een soort cyborg gevoel - ik kan niet anders dan denken aan Donna Haraway's A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology and Social Feminism in the 1980s, een belangrijke tekst voor het theoretiseren over feminisme in een technologisch tijdperk. Het is de tekst die als ondergrond dient waar een groot deel van de bronnen van deze Supportive Narrative op doorgebouwd zijn. In het manifest gebruikt Haraway het woord 'cyborg' als metafoor om aan te geven dat mensen en technologie niet meer los van elkaar te zien zijn. [26] Technologie kan aan de ene kant gebruikt worden om mensen te onderdrukken. Zoals pogingen om robot politiehonden in buitenwijken en grenzen in te zetten of de opkomst van AI waardoor menselijke banen worden ingenomen. [23]

Maar het kan volgens Haraway ook nieuwe mogelijkheden tot verzet bieden, al helemaal voor vrouwen en gemarginaliseerde groepen.

Haraway stelt ook dat identiteiten niet eenzijdig zijn, ze zijn vloeibaar, meervoudig en veranderlijk. Het is dus ook niet zo dat er maar één vrouwelijke stem is [26]. In het boek Glitch Feminism: A Manifesto wordt dan ook gesteld dat met 'multiple selves' hebben, je groot kan zijn en ruimte kan innemen. [3] Met een vocoder kun je meerdere stemmen creëren met één stem, allemaal je eigen stemmen. De harmonisering van stemmen is het uitbreiden van jezelf, een groot frequentiespectrum innemen met je eigen stem.

... multiplicity is a liberty.

— Glitch Feminism: A Manifesto, pg. 18 [3]

Het kunnen hebben van veelheid is een vrijheid. Dit is waar het activistische inkomt: om meervoud van identiteit te bezitten neem je ruimte in. Daarin zit de actie en voor mij de glitch.

Glitch is vocaal, omdat je met elektronische effecten je stem volledig kan vervormen tot het onherkenbaar wordt en je je gender kan negeren. Het negeren of weigeren van je gender is een glitch [3]. De vocoder heeft erg veel weg van de </glitch>, omdat het ook ruimte kan innemen en uitbreiden. En ook binnen de esthetiek van elektronische muziek staan vocoders en glitches dicht bij elkaar.

Conclusie

</glitch> betekent veel dingen. Het is paradoxaal in de zin dat het zowel vast laat lopen, als laat bewegen. Het zijn de mensen die niet binnen een systeem passen. Het is jezelf laten zien als glitch, of juist de weigering van een performance. Het is het vinden van de ruimtes tussen vaststaande componenten in, de ruimte innemen en groot worden.

Het zijn de plekken, online en offline, waar je veilig bent en kracht vandaan kunt halen. Het laat zien dat de systemen waarin de glitches voorkomen, imperfect en maakbaar zijn. Het is een effect, dat je kunt toepassen om vernieuwing te vinden. En het is vocaal, om luid te mogen zijn en je stem te vergroten.

Deze uiteenzetting van </glitch> geeft me een manier om met de wereld om mij heen om te gaan. Ik kan het inzetten, esthetisch of activistisch of als concept. Maar het kan mij ook enorm helpen met laten zien dat de systemen niet vaststaand zijn. Ze zijn veranderlijk, er zit beweging in, ook al voelt dat niet altijd zo. Die gedachtegang kan mij en misschien ook andere mensen de kracht geven om door te gaan en niet weg te vluchten van de systemen. </glitch> is 'a new way to take on the world' (Legacy Russell [3]).

Discussie

Dit onderwerp van mijn Supportive Narrative was erg belangrijk en ook heel interessant voor mij. Het voelt alsof de losse puzzelstukjes die gaan over mijn positie en de esthetiek die ik belangrijk vind eindelijk samen komen in dit onderwerp. Maar ik vond het soms wel een lastig onderwerp om aan te werken. Soms werd het te persoonlijk voor me, en ik heb geprobeerd om dit uit de weg te gaan door niet te veel te focussen op mijn eigen persoonlijke ervaringen. Ik wilde de link leggen tussen mijn beroepspraktijk en wat mijn ervaringen zijn als vrouw in de muziekindustrie, zonder het telkens te hoeven hebben over mijn eigen persoonlijke ervaringen.

Wat ik ook lastig vond tijdens het proces is dat ik me soms afvroeg of ik het onderwerp van 'glitch feminism' teveel naar mezelf toetrok als witte vrouw, terwijl de theorie juist gaat over intersectionaliteit. Intersectionaliteit is het idee dat racisme, seksisme, en klasse met elkaar verbonden zijn, en dat we het niet alleen over seksisme kunnen hebben zonder het ook over racisme te hebben, bijvoorbeeld. [27] Ik heb het echter wel vooral over seksisme gehad, en minder over die andere vormen.

Ik herkende mezelf in het idee dat ik binnen bepaalde contexten in de minderheid ben, en dat ik daarin constant bezig ben met bestaansrecht en op zoek naar een plek om in te nemen. Op die manier heb ik geprobeerd het aan te pakken, door de context te verduidelijken en het op persoonlijke ervaringen te houden. Maar met meer onderzoek naar het onderwerp had ik het misschien beter kunnen uitwerken en ik sta open voor feedback voor hoe ik het in de toekomst kan aanpakken, mocht iemand dat willen geven.

Tijdens het onderzoek naar dit onderwerp ben ik erg veel interessante dingen tegengekomen die ik vanwege tijdslimiet en de verwachte grootte van een Supportive Narrative niet kon uitwerken. Onderwerpen over hoe het werk van vrouwelijke artiesten wordt gebagatelliseerd doordat de media alle credits aan hun mannelijke producers geeft, hoe als vrouwen toch zelf produceren ze worden gezien als overmoedig, en hoe vocale effecten en vocoders voor de bewerking van je identiteit of zelfs lichaam kunnen staan. Dit zijn onderwerpen die ik graag in latere onderzoeken of in mijn eigen tijd verder zou willen uitwerken omdat er nog veel meer achter zit dan wat ik heb kunnen bespreken.

Bedankt voor het lezen van mijn Supportive Narrative.

Bibliografie

- [1] Van Dale, 'betekenis Systeem'. Geraadpleegd: 1 mei 2025. [Online]. Beschikbaar op: https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/SYSTEEM
- [2] D. H. Meadows, Thinking in Systems: A Primer. Sustainability Institute, 2008.
- [3] L. Russell, Glitch Feminism: A Manifesto. Verso, 2020.
- [4] M. Mulder, 'Festivalprogrammering na corona', 2022. Geraadpleegd: 2022. [Online]. Beschikbaar op: https://www.poplive.nl/wp-content/uploads/2022/09/Festivalprogrammering-na-corona.pdff
- [5] S. L. Dr. Smith, K. Dr. Pieper, K. Hernandez, en S. Wheeler, 'Inclusion in the Recording Studio? Gender & Race/Ethnicity of Artists, Songwriters & Producers across 1,100 Popular Songs from 2012 to 2022', 2023. [Online]. Beschikbaar op: https://assets.uscannenberg.org/docs/aii-inclusion-recording-studio-jan2023.pdf
- [6] J. Butler, 'Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory', Theatre Journal, 1998.
- [7] B. Kleijweg, 'Het is kleur bekennen of kleuren buiten de lijntjes bij eerste voorronde Nobel Award 2024', 26 oktober 2024. Geraadpleegd: 26 oktober 2024. [Online]. Beschikbaar op: https://3voorl2.vpro.nl/lokaal/leiden/artike-len/overzicht/2024/oktober/Voorronde-1-Nobel-Award-2024.html
- [8] B. Kleijweg en R. van Nierop, 'Halve finale van de Nobel Award 2024', 14 december 2024. Geraadpleegd: 14 december 2024. [Online]. Beschikbaar op: https://3voor12.vpro.nl/lokaal/leiden/artikelen/overzicht/2024/december/Halve-finale-Nobel-Award-2024.html
- [9] K. Whipple en R. Coleman, 'Facing the music: Stereotyping of and by women in US', Journalism, 2021.
- [10] J. Walsh, Girl Online: A User Manual. Verso, 2022.
- [11] J. Butler, 'Notes toward a Performative Theory of Assembly', 2015, Cambridge, MA Harvard University Press.
- [12] E. de Grefte, 'Waarom zijn er nog zo veel meer mannelijke dan vrouwelijke muziekproducers? 'Muzikaliteit zit echt niet in dat extra Y-chromosoom', 7 april 2025, De Volkskrant. Geraadpleegd: 7 april 2025. [Online]. Beschikbaar op: https://www.volkskrant.nl/muziek/waarom-zijn-er-nog-zo-veel-meer-mannelijke-dan-vrouwelijke-muziekproducers-muzikaliteit-zit-echt-niet-in-dat-extra-y-chromosoom~becde9c7/#:~:text=De%20Volkskrant%20 spreekt%20producers%20Eva,helft%20van%20de%20tijd%20woont.
- [13] K. Renfurm, 'Grammy-winnares Roselilah op nummer 1 in de VS: 'Moest mezelf knijpen'', 12 maart 2025, NOS. Geraadpleegd: 12 maart 2025. [Online].

- Beschikbaar op: https://nos.nl/artikel/2559225-grammy-winnares-roselilah-op-nummer-1-in-de-vs-moest-mezelf-knijpen
- [14] E. de Grefte, 'BumaStemra brengt rapport naar buiten over ondervertegenwoordiging van vrouwen', 6 maart 2025, De Volkskrant.
- [15] 'Ideeënleer betekenis'. Geraadpleegd: 5 mei 2025. [Online]. Beschikbaar op: https://www.filosofie.nl/lexicon/ideeenleer/#:~:text=De%20idee% C3%ABnleer%20van%20Plato%20is,idee%C3%ABn%20zijn%20tijdloos%20 en%20onveranderlijk.
- [16] J. Čeika, Explaining Deleuze with drum machines, (20 januari 2022). [Online Video]. Beschikbaar op: https://www.youtube.com/watch?v=iDVKrbM5MIQ
- [17] Sisters with Transistors, (2020).
- [18] M. Akdoğan, 'Gender Glitch Matrix: Queer Aesthetics and the Politics of Error in Digital Media', 2024.
- [19] H. Church Scott, 'Against the tyranny of musical form: glitch music, affect, and the sound of digital malfunction', 2017, Critical Studies in Media Communication.
- [20] K. Cascone, 'The aesthetics of failure. 'Post-digital' tendencies in computer music', 2000, Computer Music Journal 24, nr. 4.
- [21] C. Lane, 'Sound::Gender::Feminism::Activism: Research and Challenges to the Orthodoxies of Sound Arts', 2016, Contemporary Music Review, 35:1, pg. 32-39.
- [22] S. Whiteley, A. Bennet, en S. Hawkins, Red., Music, Space and Place. Popular Music and Cultural Identity. Ashgate Publishing Limited, 2004.
- [23] S. Rife Tyler, "I'm real when I shop my face": Glitch virality & Sophie's cyborg dream', 30 juni 2023, Critical Studies in Media Communication.
- [24] T. Grillo, 'Laurie Anderson: An Instrument Unto Herself', 24 september 2013, ECM. [Online]. Beschikbaar op: https://ecmreviews.com/2013/09/24/laurie-anderson-live/
- [25] K. Dickinson, 'Believe': vocoders, digital female identity and camp', 2004, Ashgate Publishing Limited.
- [26] D. Haraway, 'A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s', 1985, Socialist Review.
- [27] K. Crenshaw, 'Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color', 1991.